

ABBAS SƏHHƏT YARADICILIĞININ BİBLİOQRAFİK TƏDQIQI

SİMA İSMAYILOVA

*BDU, dosent, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
simabdu@mail.ru*

Məqalədə görkəmli şair, ədəbiyyatşünas Abbas Səhhətə həsr edilmiş şəxsi bibliografik göstəricinin təhlili verilmiş, habelə müasir bibliografiyalasdırma metodikasına uyğun olaraq bibliografik göstəricinin məzmunu, quruluşu haqqında məlumat verilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, Abbas Səhhət, bibliografik göstərici

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Abbas Səhhət Əliabbas oğlu Mehdizadə öz yaradıcığı ilə ədəbiyyatımız, mədəniyyətimiz tarixində xüsusi rolunu olan şəxsiyyətlərdən olmuşdur.

Abbas Səhhət maarifpərvər yazıçı olmaqla yanaşı öz vətəninə, torpağına, dilinə can-qəlbədən sevən Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, gözəl müəllim, həkim, peşəkar tərcüməçi və publisist olmuşdur. Abbas Səhhət Azərbaycan uşaq ədəbiyyatını öz məzmunlu, estetik-tərbiyəvi cəhətdən zəngin olan əsərləri ilə daha da zənginləşdirmişdir. Abbas Səhhətin bütün şeirlərində vətənə, torpağa, öz elinə, obasına məhəbbət daha qabarıq olması ilə diqqəti cəlb edir. Abbas Səhhət elə yazıçılardan ki, onun zəngin irsinə həmişə maraq olmuş, onun əsərlərinin mövzu və məzmun aktuallığı müasir dövrdə də öz milli-mənəvi dəyərini qoruyub saxlaya bilmişdir. Abbas Səhhətin xalq maarifinə olan diqqət və qayğısı, vətən sevgisi, uşaq ədəbiyyatını zənginləşdirən dərslik və dərs vəsaitləri, tərcüməçilik fəaliyyəti xüsusi tələbatçı qrupları tərəfindən daima izlənilib, yeni-yeni əsərlərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Yazıçının əsərlərinin müxtəlif nəşrləri, haqqında olan ədəbiyyat, yaradıcılığı ilə bağlı tədqiqatlar, tərcüməçilik fəaliyyətinə dair araşdırmalar zəngin sənəd fondunun yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu sənəd kütləsinin tələbatçılara çatdırılmasında bibliografik informasiya mənbələrinin əhəmiyyəti olduqca böyükdür.

Abbas Səhhət yaradıcılığına, həyat və fəaliyyətinə həsr edilmiş ilk bibliografik tədqiqat xarakterli vəsait “Uşaq ədəbiyyatı xəzinəsindən” seriyası ilə tərtib edilərək “Abbas Səhhət (Abbas Səhhət Əliabbas oğlu Mehdizadə) Bibliografiya” adı ilə 2017-ci ildə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən çapdan çıxmışdır. Bibliografik vəsaitin müəllifi Əməkdar Mədəniyyət işçisi Nazilə Tahirova, ixtisas redaktoru və buraxılışa məsul Əməkdar Mədəniyyət işçisi Şəhla Qəmbərova olmuşdur. Bibliografik vəsait maarifpərvər yazıçı Abbas Səhhətin 1904-cü ildən 2016-cı ilə qədər həyat və fəaliyyətini və əsərlərinin nəşr tarixini əks etdirir.

Abbas Səhhət təbib olduğu üçün təxəllüsünü “Səhhət” qoysa da özü öz

dərdinə çarə edə bilməmişdir.

“Abbas Səhhətın həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri” bölməsindən məlum olur ki, böyük şair 1874-cü ildə Şamaxıda anadan olmuş, 1918-ci ilin mart ayında ailəsilə birgə Şamaxıdan Gəncəyə köçüb, iyul ayında yatalaq xəstəliyindən dünyasını dəyişmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətinin mühüm istiqamətini təşkil edən biblioqrafiyalaşdırma prosesi nəticəsində çoxsaylı biblioqrafik vəsaitlər peşəkar biblioqraflar tərəfindən tərtib edilib nəşr olunmuşdur. Bu qəbildən olan “Abbas Səhhət” biblioqrafik göstəricisi də biblioqrafiyalaşdırma metodikasına əməl edilməklə, ciddi axtarışlar (tərtibçilər: Əməkdar mədəniyyət işçisi Nazilə Tahirova, Leyla Qafarova, Tünzalə Əzizova) nəticəsində mükəmməl formada ərsəyə gəlmişdir.

Biblioqrafik göstəriciyə AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor Asif Rüstəmli tərəfindən biblioqrafik vəsaitdə əsas bölmə olan “Vətənə, millətə sədaqət nümunəsi” başlığı altında oçerk yazılmışdır. Oçerkdə Abbas Səhhət yaradıcılığı hərtərəfli, yeri gəldikcə əsərlərindən nümunə göstərilməklə təhlili verilmiş, əsərlərinin elmi dəyəri, xalq maarifiinin üstünlükləri, uşaq poeziyasına verdiyi töhfələr mərhələli şəkildə tədqiqatçı tərəfindən izahı və dəyəri faktlarla əsaslandırılmışdır.

Abbas Səhhətın 1909-cu ildə yazmış olduğu “Vətən” şeiri haqqında öz fikirlərini oçerkdə belə əsaslandırmışdır: Yüz ildən çoxdur ki, “Vətən” yalnız ədəbi-bədii nümunə, sevgi-məhəbbət simfoniyası olmaqdan daha yüksəkdə dayanan, tarixi-coğrafi hüdudlarımıza maraq və rəğbət oyadan, milli şüurun inkişafına təkan verən, vətənsəvərlər hərəkatının həyatda və sənəddə andına, himninə çevrilən dərslərsə, müdrik kəlamlar toplusudur:

*Vətənin sevməyən insan olmaz,
Olsa da ol şəxsə də vicdan olmaz.*

Respublikamızda hər bir gəncin, uşağın ilk dəfə sevə-sevə öyrəndiyi “Vətən” şeiri onun bütün həyat yollarında vətənə məhəbbət duyğusunu müşayiət edir. Eyni zamanda gənclərin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsində də bu şeirin rolu böyükdür. Ədibin bütün yaradıcılığı vətənə, millətə sədaqət nümunəsindən, xalqın maariflənməsi, gənc nəslin milli təhsil sahəsində uğurlar qazanması üçün yorulmaq bilmədən xidmət göstərməsi olmuşdur.

Müdrik insan, sədaqətli dost, öz dilinin, müəllimlik peşəsinin vurğunu olan Abbas Səhhət sağlığında ikən öz ətrafı, dostları, silahdaşları arasında böyük hörmət sahibi olmuşdur. Onun müdrik kəlamları içərisində: “...Bu dünyanı biz lisanımız vasitəsilə öyrəndik, dilimiz vasitəsilə tərbiyə tapdıq. Onu sevməmək olarmı?...” o cümlədən sağlığında ikən zərbi-məsələ çevrilmiş, dostu böyük satirik şair M.Ə.Sabir haqqında söylədiyi misralar “Sabir öldü demirəm, şeir evi viran oldu” və yaxud “Mən müəllimlik etməklə öz xalqımın ən

ağır xəstəliyini, onun savadsızlığını müalicə edirəm” kimi müdrik fikirləri bu günümüz üçün də böyük örnək və tərbiyə vasitəsidir.

Abbas Səhhətin məktəbyaşlı uşaqlar və gənclər üçün yazdığı əsərlərdə ictimai məzmun daha qüvvətlidir. Vətən məhəbbəti, maarifə, elmə çağırış bu əsərlərin əsas məzmununu təşkil edir. Şair hər nədən yazır yazsın, qarşısına nə kimi tərbiyəvi bir məqsəd qoyur-qoysun, onu vətən məhəbbəti ilə, elm və maariflə əlaqələndirirdi. Dostluqda sədaqətli və fədakar olan Abbas Səhhət müasiri, böyük şair M.Ə.Sabirlə möhkəm dost və silahdaş olmuşdur. M.Ə.Sabir “Ölürsəm qəm etməyəm. Çünki bilirəm siz mənim asarımı təb etdirərsiniz” sözləri ilə öz əsərlərinin gələcək taleyini A.Səhhətə tapşırırmışdı. Sabirin sağlığında nail olmadığı arzusunu Səhhət böyük çətinliklərdən, bir neçə dəfə Bakıya gəlib getdikdən sonra müəllim Mahmud bəy Mahmudbəyovun köməkliyi ilə yerinə yetirə bilir. Sabirin əsərləri “Hophopnamə” adı ilə 1912-ci ildə nəşr olunur.

M.Ə.Sabirin dostu Abbas Səhhətə olan inamı, hörməti, eyni zamanda özünün mənəvi zənginliyinin təcəssümü olan fikirlərinin şahidi oluruq. Salman Mümtazın Sabirlə söhbətinin bir yerində belə sual-cavab vardır:

“Sual- Abbas Səhhətin neçə yaşı vardır? Siz böyüksünüz, yoxsa o?”

Cavab- Başda o böyükdür, yaşda mən.

Sual - Səhhət dərin savadlımıdır?”

Cavab – Mən onun şagirdiyən, o mənə ustaddır” ibrətəmə cavabını verir.

Abbas Səhhət “Şərqi-rus”, “Həyat”, “İrşad”, “Füyuzat”, “Dəbistan” “Rəhbər”, “Zənbur” və digər mətbuat orqanlarında publisistik yazılarını, şeirlərini çap etdirmişdir. Heç təsadüfi deyildir ki, Abbas Səhhətin ilk əsərləri olan “Nəft fondu” (1912), “Sınıq saz” (1912), “Cəhalət səmərəsi yaxud bir yetimin xoşbəxtliyi” (1914) Orucov qardaşlarının elektrik mətbəəsində nəşr edilmişdir. Abbas Səhhətin zəngin yaradıcılığında uşaq şeirləri, uşaqlara həsr edilmiş əsərlər üstünlük təşkil edirdi. Vətənə məhəbbət, maarifə, elmə çağırış, təbiət gözəlliklərinin tərənnümü bu əsərlərin əsas məzmununu təşkil edir. Abbas Səhhət yaradıcılığının ideya-istiqlamətindən bəhs edərkən mütəxəssislər onu “istismarçı siniflərə qarşı fəhlə və kəndliləri müdafiə edən” bir şair kimi dəyərləndirirdilər.

Abbas Səhhətin ədəbi yaradıcılığının mühüm bir sahəsini uşaqlar üçün yazdığı əsərlər təşkil edir. On beş ilə qədər müəllimlik etmiş Səhhət yalnız məktəbdə deyil, ədəbi yaradıcılığında da bir müəllim olmuşdur. Onun uşaq və gənclər üçün yazdığı bir çox lirik şeirləri, səhnə əsərləri və təmsilləri təlim-tərbiyə işinə kömək etmişdir. Bu əsərlərin müəllifi Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı tarixinə parlaq səhifə yazmış Sabir və Mirzə Cəlil, Abdulla Şaiq və Süleyman Sani kimi qələm yoldaşları ilə birlikdə bu ədəbiyyatın çoxəsrlik inkişafında yeni, yüksək pilləyə qaldırmışdır. Abbas Səhhət kiçik həcmli uşaq şeirləri ilə yanaşı, “Yolda səyahət” (1913), “Əli və Aişə” (1914) kimi iri həcmli romanla-

rın da müəllifidir.

Bibliografik göstəricinin I hissəsinin “Əsərləri” başlığının maraqlı yarım bölmələrindən biri “Abbas Səhhətin sözlərinə yazılmış musiqi əsərləri” adlanır. Bu başlıq altında ədibin 1949-cu ildən 2010-cu ilə qədər sözlərinə musiqi bəstələnmiş 18 əsərinin bibliografik təsviri verilmişdir.

Yazıcının yaradıcılığı çoxşaxəli və rəngarəng olmuşdur. Onun tərcüməçilik fəaliyyəti yaradıcılığında mühüm istiqamət təşkil edir. Belə ki, ədibin iki hissədən ibarət “Məğrüb günəşləri” 1912-ci ildə ərəb əlifbası ilə Orucov qardaşlarının elektrik mətbəəsində, İ.Krılovun “Cırcırma və qarışqa” əsəri isə 1960-cı ildə Uşaqgəncnəşrdə kitab şəklində nəşr edilmişdir. Bundan başqa müxtəlif rus yazıçı və şairlərdən etdiyi tərcümələri ayrı-ayrı dövrü mətbuat səhifələrində çap edilmişdir. Abbas Səhhətin dövrü mətbuatda, məcmuələrdə və kitablarda 1906-cı ildən 2006-cı ilə qədər 160 adda tərcümə əsərinin bibliografik təsviri verilmişdir.

Bibliografik göstəricinin “Haqqında” olan hissəsini nəzərdən keçirərkən məlum olur ki, Abbas Səhhət yaradıcılığının tədqiqatçısı olan ədəbiyyatşünas alim Kamal Talıbzadə tərəfindən 1948-ci ildən 1991-ci ilə kimi yazıcının həyat və fəaliyyətinə həsr edilmiş monoqrafiya və kitab halında çıxmış 5 nəşr edilmiş əsərin bibliografik təsviri verilmişdir.

Abbas Səhhətin həyat və yaradıcılığı ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb etmiş və 1946-cı ildən müxtəlif mövzularda elmlər doktoru və namizədlük alimlik dərəcəsi almaq üçün 2010-cu ilə kimi 23 adda dissertasiya işi müdafiə olunmuşdur.

Bibliografik göstəricinin III hissəsi olan “Abbas Səhhət əsərləri xarici dildə” adlanan bölmədən məlum olur ki, ədəbin əsərlərinin rus dilinə tərcüməsinə 1956-cı ildən başlanılmışdır. 1988-ci ilə kimi şairin 13 adda uşaq və kiçik yaşlı məktəblilərə həsr edilmiş şeiri rus dilinə tərcümə edilmişdir.

Bibliografiyalaşdırma metodikasında bibliografik vəsaitin mükəmməlliyini şərtləndirən əsas amillərdən biri də köməkçi göstəricilərin tərtibidir. Çox ciddi araşdırmaların nəticəsi olaraq göstəriciyə Azərbaycan və rus dillərində zəngin (11adda) köməkçi aparat tərtib edilmişdir ki, bunlardan 7-si Azərbaycan, 4-ü rus dilində olmuşdur.

Bibliografik göstəricidə “Əlavələr” bölməsinin verilməsi ilə Ədəbiyyatşünaslıq bibliografiyası mətn bibliografiyasına uyğun olaraq sistemləşdirilmişdir. Abbas Səhhətin mətbuatda istifadə etdiyi imzalar və təxəllüslər, Abbas Səhhətin əldə olmayan əsərləri, Əsas arxiv materialları və əlyazmaları, Filmografiya, İnternet resursları kimi əlavələrin verilməsi bibliografik göstəricinin informasiya potensialını artıran cəhətlərdir. Ciddi bibliografik axtarışların nəticəsi olaraq Abbas Səhhətin imza və təxəllüsü qarşısında dövrü mətbuatın adı göstərilməklə illər göstərilmişdir. Abbas Səhhət “Sarsaq” təxəllüsü ilə 1910-cu ildə Şərqi rus və Zənbur mətbu orqanlarda çıxış etmişdir. Bütün bu mənbələrin

araşdırılması biblioqrafik vəsaitin tərtibçilərinin ciddi axtarırlarının və peşəkarlığının nəticəsi olaraq ərsəyə gəlmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının uğurlu biblioqrafik fəaliyyətinin nəticəsi olaraq tərtib olunmuş bu biblioqrafik vəsait tələbatçıların informasiya tələbatının ödənilməsində və müasir uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyasını zənginləşdirən mühüm bir mənbədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbas Səhhət: biblioqrafiya/tərt.ed.:N.Tahirova,L.Qafarova, T.Əzizova.- B.,2017.-224s.

АББАС САХХАТ: БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ

ИСМАИЛОВА С.П.

РЕЗЮМЕ

В статье анализиован персональный библиографический указатель посвященный известному поэт, литературоведу Аббас Саххату. Значение этого указателя, его структура, также методика составления были изучены на уровне современного библиографоведения.

Ключевые слова: Азербайджан, Аббас Саххат, библиографические указатель

ABBAS SAHHAT: BIBLIOGRAPHIC SOURCES

ISMAILOVA S.P.

SUMMARY

In the paper there is given analysis of a private bibliographic reference dedicated to the cutstanding scientst literaecritic Abbas Sahhat. It iz importance, structure and methods of its marking are studied on the level of modern bibliography science.

Key words: Azerbaijan, Abbas Sahhat, bibliographic sources